

НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЯ ЗА ТЕАТРАЛНО И ФИЛМОВО ИЗКУСТВО

„КРЪСТЬО САРАФОВ”

ФАКУЛТЕТ „ЕКРАННИ ИЗКУСТВА”

КАТЕДРА „ПРЕДПРОДУКЦИЯ И ПРОДУКЦИЯ”

РЕЦЕНЗИЯ

относно дисертационен труд „Ролята на семиотиката в създаването на авторски драматургичен текст (за театър)“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на Елица Танева Йовчева

Научни ръководители:

чл.-кор. проф. д.ф.н. Мирослав Дачев, доц. Юрий Дачев

Изготвил рецензията: проф. д-р Мира Каланова

Елица Йовчева е режисьор, чиято професионална реализация в театъра прави впечатление с изключително устойчив и методичен път на развитие по отношение на избора на теми, драматургия, театрални форми, сценични пространства. Творчеството за Елица Йовчева по отношение на театъра не остава само в територията на режисурата, а навлиза и методично и последователно се развива в областта на драматургията. Работата и върху авторски текстове за театър, създадени по документи и задълбочени изследвания, са много важна за формирането и като режисьор. В спектаклите и се вижда лично отношение към темите, страст и целенасоченост, умения да осмисли, подреди и изведе вълнуващи и многопластови образи. Елица Йовчева е аналитичен и емоционален изследовател и творец. Забележително е разбирането и, че режисьорът трябва да е знаещ и вещ в много повече области, отколкото изкуството на театъра предполага. Образованието и професионалните и компетенциите по психология, театрално изкуство и режисура за драматичен театър, както и настоящата докторантура, показват забележителен характер и респектиращо отношение към отговорността на режисьорската професия и към същността на творещия човек.

Научният труд „Ролята на семиотиката в създаването на авторски драматургичен текст (за театър)“ е с обем от 118 страници. Добре структуриран е в четири глави: Увод, Първа глава. Семиотика и театър: възможни взаимодействия, Втора

глава. Процесът на създаване на театрален текст през оптиките на ризомата и палимпсест, Трета глава. Емпирично изследване на прилагането на семиотичния подход при създаването на авторски драматургичен текст за театър, Четвърта глава. Резултати от проведеното изследване, Заключение, Приноси и Библиография, съдържаща 46 заглавия на български, английски, немски, и френски език . Елица Йовчева представя и: Автореферат в 29 страници, Справка за научните приноси: Избор на нова и актуална тема, Очертаване на нови интердисциплинарни връзки, Поглед към непознатата страна на съвременната българска драматургия, Създаване на въпросник, Дефиниране на етапи в процеса на драматургично писане. Справка за научни публикации, съдържаща две статии и една студия, публикувани в реферирани научни издания, Автобиография, съдържаща тринадесет реализирани театрални спектакъла, от които десет авторски, пет участия в международни форуми, списък с награди и номинации от национални институции и фондации, сред които: Номинация „Икар 2022“ за дебют за режисура, Награда на София, 208 в категория „Ярки постижения в областта на културата“, Национална диплома за отлични постижения от Министерство на културата, 2009. Елица Йовчева притежава дипломи за: бакалавър по психология, СУ, 2013; бакалавър по режисура, НАТФИЗ, 2017; магистър по „театрално изкуство“, НАТФИЗ, 2018.

Елица Йовчева е високо образован артист, чиято творческа кариера изначално се развива в територията на режисурата и драматургията. Създаването на авторски спектакли в пространството на т.н. свободни изкуства в България изисква изключителен характер, устойчивост и всеотдайност. Писането на авторски текстове и създаването на качествен колаборативен спектакъл в една не особено развита в това отношение среда е трудно и изисква качества далечни на творчеството и изкуството.

Обхватът на изследването се простира от първите опити на пражките семиотици да приложат семиотиката в анализа на театралния спектакъл до наши дни, като посоката на изследването е проектирана върху съвременната българска драматургия. Задачите на изследването, които Елица Йовчева поставя са: анализ на теоретични предпоставки; анализ на семиотични конструкти; събиране на библиография от сферите на театралната семиотика и драматургията; провеждане на интервюта с автори; преглед и анализ на проведените интервюта и попълнените въпросници; формулиране на изводи на база проведеня анализ. Намирам за особено ценна и добре проведена идеята научните обоснования, изследвания и закономерности да се срещнат с практическата страна и процесът на творческия акт. Направените интервюта и прецизните въпроси към избраните автори на текстове за театър не само доказват хипотезата на научния труд: *че*

семиотиката в качеството си на семиотично мислене има ключова роля в създаването на театралния текст, но и правят по-осезаемо и обратното движение – от текста за театър към семиотиката. В тази двупосочност и взаимнообвързаност на наука и изкуство проводник или по-скоро фотоните са образите. Проведените единадесет интервюта с активно пишещи български драматурзи от няколко поколения, отговорите на въпросник, създаден конкретно за изследването, постигат поставената от Елица Йовчева цел: *да улови тенденции и аналогии между различните подходи на авторите*. Към методите на изследване са включени също самонаблюденията на автора на дисертацията върху процес на създаване на авторски текст.

Познавайки добре спектаклите, на които Елица Йовчева е режисьор и автор на драматургичните текстове, мога да кажа, че изборът на темата на дисертационния труд е естествено продължение на нейния дългогодишен научен и творчески интерес, който особено ярко личи в работата и по документални текстове и т.н. колаборативен театър. Не случайно емпиричното изследване е съществена част от труда и направените изводи са с висока научна стойност. *Театралният автор* е обтекаемо понятие, но е и реално съществуващ феномен на театралното изкуство, особено в поливалентния характер на театралния език. Интерпретирането на писмения текст, трансформирането му в сценичен език, актуализирането и провеждането му през останалите компоненти е жива структура, която режисьорът едновременно и създава, и преминава. В този смисъл изследването на *процеса на създаване на текста за театър през оптиките на две семиотични фигури: ризома и палимпсест* е много добре осмислено и резултатът от изследването изключително интересен, понятен и с висок научен принос. Хипотезата на дисертационния труд изхожда от допускането, *че семиотиката в качеството ѝ на семиотично мислене има ключова роля в създаването на театралния текст*. Създаването на всеки спектакъл, в основата на който стои текста, е неизменно обвързан със семиотичното мислене: *когнитивен процес на тълкуване на знаци и създаване на конотативни връзки на база на целия арсенал от знания, умения и опитност на автора*. Особено трудната задача на режисьора (автора) е да осигури средствата, с които заложените цели да стигнат до публиката и да създадат същите или поне подобни конотации в публиката. Създаването на устойчиви ризоматични връзки и представи от крехките такива в съзнанието на автора, филтрирането на пластове в *палимпсестните наслоявания* е сложен и труден процес. Осмислянето на акта на творене и сътворяване, приеман в голяма степен за енигматичен, е „материализиран“ и почти видим чрез семиотиката, наука, която формулира понятия и процеси, съдържащи се в ДНК-то на

театралното изкуство. Високите качества на научния труд, според мен, са свързани с умението на Елица Йовчева да обективизира (колкото и скептично да се отнасяме към това) собственият си вътрешен творчески процес и да направи своеобразна дисекция на така сложната му и в голяма степен крехка и неустойчива структура. За особено ценно намирам това, че са очертани тенденциите в драматургичното писане и са обобщени в две територии вместо да се посочват конкретни модели: *през фигурата на ризомата, протичащо като проучване и събиране на материал на принципа и още, и още, и още и през фигурата на палимпсеста, основавано на опити за организация на акумулирания материал, редакции и наслагване на смисли в дълбочина*. Съвременният театър предлага многообразие от „практики“ по отношение на драматургията и театралните форми и език и би трябвало тълкуването им да се прави според условията и правилата, по които са създадени, а не единствено според обобщаващи модели и в това отношение и подход Елица Йовчева оставя необходимият въздух и свободно пространство за тълкуване, което намирам за особено качество.

Смятам, че дисертационния труд притежава много висока научна стойност и важни научни приноси. Особено ценно е емпиричното изследване и изводите, които за направени въз основа както на теорията в областта на семиотиката, театралната критика и драматургията, така и въз основа на изследването на голяма степен „летливият“ характер на творческия акт и субективната природа на създаването и преживяването в изкуството. Научният труд има богата библиография и интердисциплинарен характер, което допринася за високата стойност на направените изводи. Смятам, че трудът е особено важен по отношение както на работата на драматурзите, така и на режисьорите, а вероятно и на всеки изкушен от театъра изследовател и автор..

Надявам се, уважаемото научно жури да оцени високо научния труд на докторанта Елица Йовчева и единодушно да ѝ присъди научната и образователна степен „доктор“.

С уважение:

Проф. Мира Каланова